

FRA KAREL VAN MANDERS FAMILIEBIBEL

AF

HARALD ILSØE

Da den hollandske maler og gobelinfabrikant Karel van Mander (II) ved sin død 1623 efterlod sig enke med børn i vanskelige kår, men med tilgodehavender hos Christian 4., flyttede enken med børnene til København, hvor hun levede til sin død tredive år senere. Flere af børnene, mest kendt hofmaleren Karel van Mander (III), forblev i Danmark eller slog sig ned i hertugdømmerne. Endnu ved midten af 1700-tallet levede der efterkommere i København, som bar familienavnet.

Personal- og kunsthistorikere har været på jagt efter de ældste familiedata, uden at det er lykkedes at opspore dem alle. Ikke mindst har det været et uløst spørgsmål, hvornår Karel van Mander (III) og hans søskende blev født, og hvad disse overhovedet hed.¹ Her kommer en hollandsk bibel i Det kongelige Bibliotek ind i billedet, fordi den på nogle indsatte blade rummer optegnelser om og af van Manderfamilien frem til ca. 1660, først og fremmest optegnelser af Karel van Mander (II) om fødslerne af hans børn.

Biblen er en statelig foliant trykt i Dordrecht 1612 og indbundet i et velbevaret pergamentbind med rigt forgyldt dekoration (kat.sign. 1-100 fol.). Titlen findes ikke registreret blandt bøgerne i katalogen over Karel van Mander (III)s efterladte ejendele, solgt på auktion 1672, og eksemplaret er mærkelig nok kommet til Det kongelige Bibliotek fra Gottorperbiblioteket, som blev dansk krigsbytte 1713. Der kan kun gættes på, at det er nået til Gottorp via et af familiemedlemmerne i hertugdømmerne.

Først har Karel van Mander (II) skrevet om sit bryllup: „Anno 1608

¹ Undersøgelser af Louis Bobé, F.R. Friis, Otto Andrup og Povl Eller, se sidstnævntes *Kongelige portrætmalere i Danmark 1630-82*, 1971, f.eks. s. 15, 105, 108.

26 Jenuar Syn wij Karel vander Mander Onde Cornelia Rooswyckx getrouwt tot Delft In de oude Kerck.“ Derpå følger, ligeledes på hollandsk, optegnelser om ægteparrets ti børn. De er nummererede som første barn, andet barn osv. og oplyser i hovedsagen følgende:

1. *Karel* [Karel van Mander (III)] blev født søndag den 29. marts 1609.
2. *Jan* blev født søndag den 2. maj 1610.
3. *Cornelis* blev født torsdag den 3. oktober 1611 [overstreget: 1612].
4. *Kathalina*[!] blev født onsdag den 24. oktober 1612 [overstreget: 1613].
5. *Rafael* blev født søndag den 1. december 1613 [overstreget: 1614].
6. *Maria Constansia* blev født mandag den 8. marts 1615.
7. *Pieter Paul* blev født og døde tirsdag den 8. juni 1617.
8. *Christiaan* blev født torsdag den 19. januar 1619.
9. *Adam* blev født torsdag den 14. maj 1620.
10. *Cornelia* blev født tirsdag den 5. april 1622. [Tilføjet: døde den 30. maj 1622].

Ved en kontrol af ugedagsangivelserne ses, at fødselsdatoen for barn nr. 3 må være efter kalenderen i gammel stil. For nr. 1-2, 4-5 og 9-10 er den efter ny stil, mens der må være noget galt vedrørende nr. 6-8, for her stemmer datoen hverken med ugedagen beregnet efter gammel eller ny stil.

Efter børneraden står med anden hånd noteret om Karel van Mander (II), at „Onse liebe Vadder“ døde tirsdag den 21. februar 1623 (ny stil). I forbindelse med hans og den yngste datters død er tegnet et par dødningshoveder og en engel, og det samme gælder optegnelsen om nr. 7, Pieter Paul. På næste side oplyses om moderen: „Anno 1653 den 2. Nouemb. oude styl, de clock halff ii voormiddach, oud 75 Jahr, is onse lieue Mooder salieg in den Godt ontslaepen. Leijt begraeven tot Coppenhaegen inde duitse Kerch ...“. Hvoraf det altså fremgår, at *Cornelia Rooswijck* var født 1578 og døde 1653 (fødselsåret tidligere ukendt og dødsåret angivet som 1654).

Den ældste søn kræver ikke nærmere præsentation. De øvrige børns liv og gerninger er til dels ukendte. Nr. 3, *Cornelis*, virkede som billedhugger i Slesvig og døde 1657.² Nr. 5, *Rafael*, blev handelsmand, og nr.

² F.R. Friis: *Bidrag til dansk Kunsthistorie*, 1890-91 s. 86-88; jvf. Louis Bobé: *Karel van Manders Gaard*, 1919, s. 57.

Pennetegninger mellem optegnelserne om datteren Cornelias og Karel van Manders død.

6, *Maria Constansia*, ægtede kromand i Hillerød *Berent von Halberstadt*.³ På en ny side i biblen har hun egenhændigt prentet en nekrolog over ægtefællen:

„Anno 1659 den 22 julij er min Kier hosboind nu saelig hos gud berend von halberstadt weed dein timmelige deud af gangen om afenen der clocken waer 6 pae freedag weed hans alder 41 aer 6 maenneder och naegen daege gud gieve hannem med alle troe Kristnee een ghleedelige opstandelse pae domme daegen“. Ovenover har hun tilføjet: „Han er feud 1619“.

Den yngste optegnelse gælder *Maria Constansias* andet ægteskab. Hendes nye mand har på forreste blad bidraget til familieefterretningerne ved at meddele: „Anno 1661 den 8 agusti haffuer jeg giffuet Mig j den h[el]l[ige] tree foldighedts Navn udj Ectescabstand udj Carel van Manders hus udj Estergaden [Østergade] y Koppenhagen Med Meget dødigful Matrone *Maria Constantia van Mander*“. Desværre har han undladt at opgive sit navn.

SUMMARY

HARALD ILSØE: *From Karel van Mander's family bible.*

From a Dutch bible printed Dortrecht 1612, belonging to Karel van Mander (II), some hitherto unknown notes is given on his wife and children (1608-1661).

³ Povl Eller (note 1), s. 223-25.